

DOCENT

ZM
VV

WIJ, ZWARTE VROUWEN

BE atria

DE LESSEN VAN DE

ZWARTE
MIGRANTEN
VLUCHTELINGEN
VROUWENBEWEGING

TIJDLIJN

1975

Oprichting Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği (HTKB).

Turkse vrouwen richten de Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği op. Ze bespreken hun gemeenschappelijke problemen en gaan op zoek naar oplossingen. De HTKB organiseert o.a. taalcursussen, nailessen en spreekuren.

Foto: Anne Vaillant (Collectie IAV-Atria).

Bijeenkomst van vereniging HTKB in buurthuis Oosterhoek op 8 maart 1982.

1979

Molukse vrouwen richten de landelijke vrouwenorganisatie Kelompok op. Enkele Molukse vrouwen verzamelen zich al vanaf 1952 in de christelijke Federatie Kaum Ibu Protestan Maluku di Belanda.

Fotograaf onbekend (Collectie IAV-Atria). Landelijke Zwarte Vrouwendag, 1986.

Oprichting activiteitengroep voor Molukse vrouwen Kelompok Aktivitas Umum Untuk Wanita Wanita Maluku.

1980

Ashanti is een marxistisch blad voor en door Surinaamse vrouwen. Er worden veel thema's besproken, van abortus tot onderwijsprojecten of lesbische relaties tussen zwarte vrouwen. De laatste uitgave verscheen in 1987.

Foto: Bertien van Manen (Collectie IAV-Atria). Presentatie eerste uitgave Ashanti, sept. 1980.

Presentatie eerste nummer Ashanti, het blad voor en door Surinaamse vrouwen.

1982

Oprichting Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MNVN).

De MVVN focust zich op de rechtspositie en zichtbaarheid van Marokkaanse migrantenvrouwen. De MVVN wordt opgericht door Marokkaanse vrouwen die het oneens waren met het feit dat het Steunkomitee Marokkaanse Vrouwen (1977) door autochtone Nederlanders werd geleid.

Affiche: Ontwerper onbekend (Collectie IAV-Atria). Affiche van de Marokkaanse Vrouwenvereniging, 1982.

1983

Statement van Julia da Lima op de Winteruniversiteit Vrouwenstudies in Nijmegen.

Uit publicatie: "Vrouwen van Nijmegen. Twintig Jaar in Beweging", De Feeks, 2000.

Voordracht Julia da Lima tijdens de Winteruniversiteit Vrouwenstudies, 17 dec. 1983.

Julia da Lima leest de 'Verklaring van de Zwarte Vrouwengroep' voor tijdens de Winteruniversiteit Vrouwenstudies in Nijmegen. 'Zwart' is een politiek begrip dat alle vrouwen van kleur aanduidt. Na deze verklaring gaan Zwarte vrouwen zich steeds meer verenigen.

1984

Oprichting Zwarte lesbische groep Sister Outsider.

Foto: Robertine Romeny (Collectie IAV-Atria)

De oprichters van Sister Outsider, v.l.n.r. José Maas, Tania Léon, Gloria Wekker, Tieneke Sumter, 1984.

Sister Outsider is een organisatie voor Zwarte vrouwen die van vrouwen houden. Sister Outsider is vernoemd naar een essaybundel van Audre Lorde. Haar rol als inspiratiebron voor de ZMV-Vrouwenbeweging was groot.

Foto: Mieke Schlaman (Collectie IAV-Atria). Plaatselijke netwerkcoördinatoren van Tiye International, 2005.

1994

Tiye International is een overkoepelende organisatie van 21 Nederlandse ZMV-Vrouwenorganisaties. Tiye strijdt nog steeds op wereldwijd niveau om gelijke kansen voor ZMV-Vrouwen en gelijke rechten voor mannen en vrouwen te realiseren.

Oprichting Tiye International, de koepelorganisatie van landelijke organisaties van ZMV-Vrouwen.

Flamboyant is de eerste grote, landelijke organisatie waar Zwarte vrouwen kennis en ervaringen delen.

Affiche van Stichting Flamboyant, 1986.

Nadat de subsidie wordt stopgezet, besluit een groep vrouwen van Stichting Flamboyant hun activiteiten voort te zetten onder de naam ZAMI (1991).

1986

Oprichting Stichting Flamboyant, een ontmoetings- en documentatiecentrum voor Zwarte vrouwen.

Ontwerper onbekend (Collectie IAV-Atria).

1995

Foto: Mieke Schlaman (Collectie IAV-Atria). Deelnemers tijdens de VN-Wereldvrouwenconferentie in Beijing, 1995.

De vierde VN-Wereldvrouwenconferentie vindt plaats in Beijing.

De vierde VN-Wereldvrouwenconferentie in Beijing is een van de grootste bijeenkomsten ter bevordering van vrouwenrechten ooit gehouden.

Hierbij zijn ook afgevaardigden uit Nederland aanwezig die namens organisaties uit de ZMV-Vrouwenbeweging hun stem laten horen.

Oprichting Zwaluw,

1995

transculturele vereniging van vrouwelijke vluchtelingenorganisaties.

Ontwerp: Shohaila Najand (Collectie IAV-Atria).

Affiche voor de officiële opening van Zwaluw op 20 januari 1996.

Zwaluw zet zich in voor emancipatie en integratie van vluchtelingenvrouwen in Nederland en wil bestaande stereotypen doorbreken. Activiteiten bestaan onder andere uit literaire cafés, politieke, sociale en culturele debatten en interculturele dans- en kooklessen.

E-Quality is het eerste kennis- en expertisecentrum voor gender én etniciteit. Maatschappelijke kwesties worden niet alleen vanuit de witte norm maar ook vanuit een ZMV-perspectief belicht. E-Quality is in 2012 opgegaan in het huidige kennisinstituut Atria.

Foto: Amazone Nativel (Collectie IAV-Atria). Medewerkers E-Quality.

1998

Oprichting E-Quality, expertisecentrum voor gender en etniciteit.

De conferentie 'Dansen op de Denkvloer' is een belangrijk moment van uitwisseling en kennisvorming voor ZMV-Vrouwen uit verschillende domeinen. Lokale initiatieven, kunstenaars en wetenschappers komen samen. De bijeenkomst wordt georganiseerd door het Netwerk voor Inter-Etnische Vrouwenstudies (NIEUWS).

Collectie IAV-Atria. Voorkant programma 'Dansen op de Denkvloer', 26 en 27 april 1996.

1996

Conferentie 'Dansen op de denkvloer: bewegende visies op vrouwen in de interetnische samenleving'.

HANDLEIDING

Niveau: vanaf vmbo-3

Dit lesprogramma introduceert de geschiedenis van de opkomst van de Zwarte, Migranten- en Vluchtelingenvrouwenbeweging (ZMV-Vrouwenbeweging) in Nederland en slaat tegelijkertijd een brug naar het heden. Het lesprogramma bestaat uit vier thema's: Wij, Zwarte vrouwen, Kennis is macht, Revolutionaire vriendschappen en Let's organize. Bij elke les hoort een kennisclip. Bekijk vooraf aan de les klassikaal de kennisclip en bespreek dit met je leerlingen. Bij vraag één wordt op de kennisclip ingegaan. De lessen kunnen zowel in een reeks als los van elkaar gegeven worden.

Thema

Wij, Zwarte vrouwen: ZMV-Vrouwen hebben in het Nederland van de jaren zeventig en tachtig te maken met zowel racisme als seksisme. Maar binnen de mainstream vrouwenbeweging wordt hun stem niet gehoord. Zwarte vrouwen verenigen zich daarom onder de paraplu Zwarte, Migranten en Vluchtelingen Vrouwenbeweging (ZMV-Vrouwenbeweging) om in de maatschappij hun plek op te eisen.

Lesdoelen

- Leerlingen weten dat Zwarte vrouwen te maken hadden met zowel racisme als seksisme in de Nederlandse maatschappij en dat ze binnen de mainstream vrouwenbeweging in de jaren zestig en zeventig niet gehoord werden.
- Leerlingen kunnen uitleggen dat als gevolg van de uitsluiting binnen de bestaande vrouwenbeweging de ZMV-Vrouwen zich verenigden om hun plek in de maatschappij op te eisen.
- Leerlingen weten dat de term 'Zwart' in deze periode een politieke term is die de ZMV-Vrouwenbeweging gebruikte voor alle Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur om eenheid en solidariteit aan te geven.
- De leerlingen weten wat intersectioneel feminisme is en kunnen uitleggen waarom het belangrijk is om door een 'intersectionele bril' naar groepen en individuen te kijken.

De Zwarte, Migranten- en Vluchtelingenvrouwenbeweging

Vrouwen met een migratieachtergrond die afkomstig zijn uit de voormalige koloniën, of naar Nederland kwamen als vluchteling of omdat zijzelf of hun man als goedkope arbeidskracht aan de slag gingen, hebben in het Nederland van de jaren zeventig en tachtig te maken met zowel racisme als seksisme. Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur voelen zich niet alleen genegeerd en gediscrimineerd door de Nederlandse regering en uitgesloten van de Nederlandse cultuur, maar ook door vrouwen die zich engageren in actiegroepen zoals Dolle Mina en Man Vrouw Maatschappij.

Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur verenigen zich onder de paraplu Zwarte, Migranten- en Vluchtelingenvrouwenbeweging om in de maatschappij hun plek op te eisen. Ze creëren nieuwe initiatieven voor de emancipatie van vrouwen uit voormalige Nederlandse koloniën, vrouwelijke arbeidsmigranten en vluchtelingenvrouwen. Zij ontwikkelen belangrijke ideeën, begrippen en theorieën, bijvoorbeeld het zogenaamde 'Kruispuntdenken' of intersectionaliteit. Deze methode gaat ervan uit dat alle vormen van discriminatie of privilege – denk bijvoorbeeld aan gender, klasse, ras, seksualiteit, leeftijd, religie en gezondheid – samen bepalen hoeveel (of weinig) macht iemand heeft.

Moeilijkheidsgraad

Om dit lespakket voor meerdere leerjaren en niveaus toegankelijk te maken, zijn de vragen opgebouwd in basisvragen vanaf niveau vmbo-3. Voor meer verdieping kun je jouw klas de verdiepingsvragen en/of onderzoeksvragen aanbieden. Dit staat duidelijk aangegeven op de werkbladen. LET OP: de onderzoeksvragen zijn meer tijdsintensief dan de standaard- en verdiepingsvragen.

ANTWOORDEN

Vraag 1

- A De Black Panther Party
- B Eigen antwoord. Bijv. Martin Luther King, Malcolm X.
- C Eigen antwoord.
- D De term Zwart wordt gebruikt om eenheid en solidariteit aan te geven onder niet witte mensen.
- E Witte mensen willen de groepen uit elkaar houden zodat zij niet gezamenlijk in opstand zullen komen.

Vraag 2

- A Eigen antwoord. Bijv. de 'baas in eigen buik' protesten.
- B Dat staat op de borden
- C De vrijlating van Angela Davis

Vraag 3

- A Een symbool van verenigde kracht binnen de Zwarte vrouwenstrijd
- B Antillianen, Surinamers, Molukkers, Indonesiërs
- C Buitenlandse werkneemsters, politieke vluchtelingen en andere groepen zoals Joden en Zigeuners
- D Kleurverschillen worden gebruikt om groepen onderling uit elkaar te houden. Citaat: "hoe zwarter hoe slechter – hoe witter hoe beter".
- E Tijdens de koloniale periode nam Nederland deel aan slavenhandel en worden inheemse volkeren onderdrukt. In de huidige samenleving krijgen Zwarte mensen nog steeds geen gelijke behandeling.

Vraag 4

- A Tenminste acht (zie banner)
- B Door de organisatoren van het congres, deels bestaande uit witte vrouwen
- C Omdat het gaat om vrouwen die in Nederland wonen en dus helemaal niet buitenlands zijn.

Vraag 5

- A Aan de witte vrouw die ik 'een vriendin' kan noemen (zie bovenste regel van de tekst)
- B Een Zwarte vrouw die haar vriendin is. Dat kun je opmaken uit het feit dat ze het heeft over de kloof tussen witte en zwarte vrouwen.
- C Een gemeenschappelijke taal waarmee ze elkaar kunnen begrijpen. Fout is dus "de Nederlandse taal".
- D Dat het haar veel energie kost om de kloof tussen hen twee te overbruggen en dat zij daarvoor de meeste moeite moet doen.
- E Eigen antwoord. Bijv. ze zijn wel vriendinnen, maar ze kunnen niet echt zichzelf zijn bij elkaar
- F Bij Babylonische spraakverwarring is er onbegrip tussen mensen en begrijpen ze niet waar de ander het over heeft
- G Bijv. "Jij stelt hoge eisen aan mij. Ik op mijn beurt stel hoge eisen aan jou."

Vraag 6

- A Kimberlé Crenshaw
- B 1.) We kunnen dan de consequenties van onze kruisingen beter zien en begrijpen
2.) We kunnen de kansen gelijkmaken tussen mensen met verschillende kruisingen
- C In dit stuk tekst heeft zij het over witte vrouwen, die een voorkeursbehandeling krijgen vanwege hun kleur en status. Zwarte vrouwen zoals zijzelf zijn niet zichtbaar.
- D Ze vraagt zich af of zij niet ook een vrouw, ze wordt namelijk niet op dezelfde manier behandeld als de vrouwen waaraan zij refereert in de tekst.
- E Ja, want zij kaart aan dat zij als Zwarte vrouw niet hetzelfde wordt behandeld als witte vrouwen. Hoewel witte vrouwen 'gelijk' worden behandeld als mannen, wordt zij dat als Zwarte vrouw niet. Ze ziet daarnaast ook verschillen in behandeling tussen gender, ras, klasse, religie enz. De speech is daarom zeker intersectioneel te noemen. Bekijk de volledige vertaling van Sojourner Truth's 'Ain't I a woman' speech op: <https://moed.online/nl/sojourner-truths-aint-i-a-woman-revisited/>.
- F Eigen antwoord.
- G Eigen antwoord

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis verzamelt, beheert en bewaart informatie over de positie van vrouwen en genderverhoudingen in de samenleving. Met haar kennisbronnen – bibliotheek, archief en onderzoek – levert Atria een bijdrage aan het debat over de positie van vrouwen in hun maatschappelijke én historische context.

Educatieplatform F-site biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis, toegespitst op de tien tijdvakken uit het geschiedenisonderwijs. Het dient ook als inspiratiemateriaal voor leerlingen die een spreekbeurt willen geven of een werkstuk willen maken over een historische vrouw. Natuurlijk is F-site er ook voor iedereen die meer wil weten over vrouwen uit de geschiedenis: van de prehistorie tot nu.

De ZMV-Vrouwenbeweging

Dit lesprogramma introduceert de geschiedenis van de opkomst van de Zwarte, Migranten- en Vluchtelingen-Vrouwenbeweging (ZMV-Vrouwenbeweging) in Nederland en slaat tegelijkertijd een brug naar het heden.

Lesprogramma met vier kennisclips en lespakketten

Atria en F-site presenteren vier kennisclips en bijbehorende lespakketten over de acties van de ZMV-Vrouwenbeweging. Elke clip heeft een eigen korte docentenhandleiding, werkblad en antwoordvel.

Het lesprogramma bestaat uit vier onderdelen:

- Wij, Zwarte vrouwen
- Kennis is macht
- Revolutionaire vriendschappen
- Let's organize

Collectie IAV-Atria

In de clips en het lesprogramma is uniek archiefmateriaal gebruikt van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen dat afkomstig is uit de Collectie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) bij Atria. De Collectie IAV is één van de oudste collecties over vrouwen en gender wereldwijd.

Disclaimer

Wij hebben ons uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal, te achterhalen. Indien materiaal is getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvoor u geen toestemming heeft verleend, verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Colofon

© maart 2022

Dit lesprogramma is aangeboden en ontwikkeld door Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Van Gisteren, oprichter en bestuurder van Stichting F-Site, educatieplatform over vrouwen uit de geschiedenis.

Het lesprogramma is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSB Fonds en het Aletta Jacobs Fonds.

Grafisch ontwerp en opmaak

Burobraak, visual identity & social design
Arjan Braaksma en Janey de Jong

Fotografie

Tirza Lempers, Studio HER

Cover

Lakiescha Tol, Sohna Sumbunu
en Veronika Vygon van Zetje In

Klankbord en advies

Nancy Jouwe en Rachel Rumai Díaz

